

היתרים במעשה שבת שנעשה באיסור

רס"ן (מיל"), הרב שאול עבדיאל – רמ"ד הלכה בחירום

- א. מבוא
- ב. עיון בסוגיה
- ג. דין "מעשה שבת" דאורייתא או דרבנן
- ד. טעם "מעשה שבת"
- ה. דעת הפוסקים במעשה שבת
- ו. הכרעת השו"ע והגר"א ב"מעשה שבת"
- ז. צדדי היתר ב"מעשה שבת"
- ח. דין הקדירה ב"מעשה שבת"
- ט. סיכום

א. מבוא

דין "מעשה שבת" הינו אחד הנושאים שרבני היחידות מתמודדים איתו, ביחידות עורפיות ולוחמות, בשגרת הלחימה והפעילות המבצעית וביתר שאת במלחמה¹. אתגר זה מחייב חשיבה עמוקה וזהירה, לאור העובדה שאוכלוסיות המצטרפות לשירות הצבאי הינן הטרוגניות ומגוונות, דבר המוביל לשכיחות הסוגייה. במאמר זה ננסה לסקור את הסוגייה וההיתרים השונים בתחום, על מנת שיהיו כלים הלכתיים לרב בשטח למצוא פתרונות נכונים וראויים למקרה שיבוא לפיתחו.

ב. עיון בסוגיה

הגמרא² דנה בעניין אדם שעבר איסור מדאורייתא ובישל בשבת, האם מותר לאכול את האוכל שנוצר באיסור:

"דתניא: המבשל בשבת: בשוגג – יאכל. במזיד – לא יאכל דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר: בשוגג – יאכל למוצאי שבת. במזיד – לא יאכל עולמית.

1 את האתגר בשאלות הללו חוותי רבות בתשובות הלכתיות שעניתי לחיילים ורבנים צבאיים בקו הפתוח של הרבנות הצבאית, בחמ"ל תא הלכה, בחמ"ל רבצ"ר ובשאלות בפרטי מרבנים ותלמידים. דבר זה דחף אותי לכתוב את המאמר שלהלן.

2 חולין טו ע"א.

רבי יוחנן הסנדלר אומר: בשוגג - יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו. במזיד - לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים".

ובתוספות³ פירשו:

"כללא דמילתא: מזיד דרבי מאיר - שוגג דר' יהודה, מזיד דר' יהודה - שוגג דרבי יוחנן הסנדלר".

מצינו אם כן חילוק ברור, בין העושה איסור בשוגג לעושה איסור במזיד, ומצינו שלוש דעות האם מותר לאכול את המאכל בשבת או לאחריה?

ג. דין "מעשה שבת" דאורייתא או דרבנן

טרם נבוא לבאר את סוגייתנו עלינו לברר האם מקור האיסור במעשה שבת והנאה ממנו הינו מדאורייתא או שזה רק גזירה מדרבנן? הגמרא דנה בכך⁴:

"מאי טעמא דרבי יוחנן הסנדלר? כדדריש ר' חייא אפיתחא דבי נשיאה: (שמות ל"א) ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם, מה קודש אסור באכילה אף מעשה שבת אסורין באכילה. אי מה קודש אסור בהנאה אף מעשה שבת אסור בהנאה? ת"ל לכם, שלכם יהא. יכול אפילו בשוגג? ת"ל מחלליה מות יומת, במזיד אמרתי לך ולא בשוגג. פליגי בה רב אחא ורבינא: **חד אמר: מעשה שבת דאורייתא, וחד אמר: דרבנן.** מאן דאמר דאורייתא - כדאמרן, מאן דאמר דרבנן - אמר קרא קדש היא, היא קודש, ואין מעשיה קודש".

בגמרא הנ"ל מובאת מחלוקת רב אחא ורבינא, אך לא ברור לנו מי המקל ואומר שמעשה שבת אסור רק מדרבנן, ומי המחמיר ואומר שמעשה שבת אסור מדאורייתא. אולם הגמרא במסכת חולין⁵ מביאה שנחלקו רב אחא ורבינא בדין מליחת בשר ואגב כך נותנת כלל במחלוקתם: "אומצי ביעי ומזוקי פליגי בה רב אחא ורבינא בכל התורה כולה: רבינא - לקולא, ורב אחא - לחומרא, והלכתא כרבינא לקולא, לבר מהני תלת דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא, והלכתא כרב אחא לקולא".

ופירש רש"י⁶:

"רב אחא ורבינא חד אמר הכי וחד אמר הכי, בכולהו ההוא דמיקל - רבינא, וההוא דלחומרא - רב אחא".

3 ד"ה 'המבשל בשבת'.

4 כתובות לד ע"א.

5 דף צג ע"ב.

6 ד"ה 'בכל'.

וכתב הרי"ף בשבת⁷:

"וקי"ל דבכל התורה כולה רב אחא ורבינא - הלכה כדברי המיקל, וש"מ דליתא לדר' יוחנן הסנדלר".

הלבוש⁸ הוסיף שדין זה לא שייך רק בכישול בשבת, אלא בכל מלאכה שנעשתה באיסור: "המתבשל במזיד, והוא הדין כל דבר משאר מלאכות הנעשה בשבת ע"י ישראל ע"י מלאכת איסור במזיד - אסור לו עולמית מן התורה".

בנוסף, הלבוש⁹ מחלק באיסור האכילה בין המבשל באיסור בעצמו לבין אחרים (שלא בישלו):

"המבשל במזיד - אסור לאכול מדאורייתא בשבת, ולאחרים - אסור בו ביום מדרבנן.

ולפיכך לשיטת הלבוש במוצ"ש במזיד מותר לו וגם לאחרים, דליכא למיגזר מידי.

בפתח הדביר¹⁰ כתב:

"כיון שקי"ל כר' יהודה דמבשל, א"כ הלכה ג"כ כמאן דמחמיר דמעשה שבת דאורייתא. אע"ג דכל היכא דפליגו רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל, הני מילי בשאר דברים, אבל באיסור אכילה גנאי הוא לישראל להנות מאיסור הניית שבת...".

רואים אנו שנחלקו הדעות בעניין איסור מעשה שבת, כמובן שהנפק"מ תהיה במקום ספק: שאם איסורו מדאורייתא - נפסוק לחומרא, ואם איסורו מדרבנן - נפסוק לקולא. מ"מ למעשה, המעיין בראשונים והאחרונים רואה שלדעת רובם, מעשה שבת אסור רק מדרבנן¹¹.

7 רי"ף שבת יז ע"א. הרא"ש הקשה על דבריו (דבריו נסובים על הגמרא בבא קמא ע"א): "וקצרה דעתי מהבין דבריו מה שכתב דקיימא לן כדברי המיקל וליתא לדברי יוחנן הסנדלר".

ומשמע שהרא"ש מסיק שמחלוקת רב אחא ורבינא אינה כמחלוקת עצמית אליה ניתן ליחס את הגמרא, כך שנלך כחכם המיקל, אלא מחלוקתם הינה בפירוש ר' יוחנן הסנדלר, וע"כ אין לומר כפירוש הרי"ף.

8 סימן רמד סעיף ג; וסימן שיח סעיף א.

9 שם.

10 חלק א סימן שיח סעיף א.

11 כן משמע בהרבה ראשונים ואחרונים על פי ביאור הסוגייה בחולין צג ע"ב. ועיין בספר תורת המחנה חלק ב סימן מט, תשובה ג אות ל שכתבו כן בפשטות שיש לפסוק למעשה שאיסורו מדרבנן.

ד. טעם "מעשה שבת"

בטעם האיסור ליהנות ממעשה שבת מצינו מחלוקת ראשונים:

לדעת רש"י¹² הטעם הוא כדי שלא יהנה מאיסור שבת:

"לא יאכל - בו ביום עד שתחשך ובכדי שיעשו, והוא הדין לאחרים נמי דאסור למיכליה בו ביום, דטעמא משום דלא נמטייה הנאה מאיסורא הוא וכי שהי לאורתא בכדי שיעשו לא מטי לו הנאה מיניה".

מצינו שלשיטת רש"י מוכח שהאיסור הינו מדרבנן, בכדי שלא יהנה מאיסור שנעשה בשבת, וכן הוסיף שצריך לשהות "בכדי שיעשו"¹³.

שיטה שנייה מצינו לדעת הרמב"ם¹⁴ הסובר שהאיסור ליהנות ממעשה שבת הוא משום קנס:

"ישראל שעשה מלאכה בשבת: אם עבר ועשה בזדון, אסור לו ליהנות באותה מלאכה לעולם, ושאר ישראל מותר להם ליהנות בה למוצאי שבת מיד, שנאמר (שמות ל"א) ושמרתם את השבת כי קדש היא, היא קדש ואין מעשיה קדש"¹⁵.

בשו"ע¹⁶ הכריע כשיטת הרמב"ם שאם בישלו במזיד, מותר מיידית לאכול במוצ"ש, ולא הזכיר שצריך להמתין "בכדי שיעשו".

עלינו להבין מדוע לדעת הרמב"ם (והשו"ע) לא שייך למיגזר "בכדי שיעשו" במקרה של ישראל שבישל במזיד, כדין גוי שגזרנו בו. שלכאורה הסברא נותנת שגם בישראל נגזור במעשה שבת ולא נהנה מאיסורו או לא נגרום שיעשה כן גם לעתיד לבוא.

האחרונים נדרשו לקושיה ותירצו:

הט"ז הסביר¹⁷:

"מותר למוצ"ש מיד - דלא בעינן "בכדי שיעשו" אלא במלאכה הנעשית ע"י עכו"ם בשביל ישראל, משום דקל בעיניו ויבא לעשות כן פעם אחרת, אבל דבר שעושה ישראל בידים, ודאי ליכא למיחש דאתי לבשולי בהדיא".

12 חולין צג ע"ב ד"ה 'לא יאכל'.

13 ולהלכה כל החומרא "בכדי שיעשו" נאמרה במלאכת גוי בלבד, אך לא במקרה שהיהודי עשה את מלאכת האיסור בשבת. כיון שהחשש הוא בגוי שמא יאמר לו לעשות לו כן לכתחילה לשבת אחרת, אבל במעשה שבת דישאל אין אנו מחמירים בכדי שיעשו. כפי שמבואר להלן בדעת הרמב"ם והשו"ע.

14 הלכות שבת פרק ו הלכה כג.

15 ולא הוסיף כפי שכתב רש"י, שאסור שיהנה מהאיסור ולכן ימתין במוצ"ש.

16 או"ח סימן שיח סעיף א.

17 שם ס"ק א.

וכן כתב המג"א¹⁸:

"למ"ש מיד – דדוקא בעכו"ם שעושה, בעינן בכדי שיעשה, דחיישי' שמא יאמר לו לעשות, אבל ישראל – לא ישמע לו. אף לרש"י שכתב הטעם שלא יהנה ממלאכת שבת כמ"ש סי' תקט"ו, מ"מ הכא שרי, דבמלתא דלא שכיחא – לא גזרו [תו' חולין דף טו]... אבל הכא הא בלא"ה צריך להמתין בכדי שיעשה כשבישלו עכו"ם, ולישראל לא חיישינן, דאין אדם חוטא ולא לו, עסי' רנ"ג ס"א".

ה. דעת הפוסקים במעשה שבת

ראינו בגמרא לעיל שלוש דעות בדין מעשה שבת: רבי מאיר, רבי יהודה ורבי יוחנן הסנדלר. התוספות¹⁹, ספר התרומה²⁰ והסמ"ג²¹ פסקו כר"מ, דהיינו שאם ישראל בישל בשוגג – כולם מותרים לאכול כבר בשבת עצמה, ואם בישלו במזיד – לא יאכל בשבת אף אחד.

לעומתם פסק הרי"ף²²:

"הלכה כרבי יהודה, דאמר המבשל בשבת: בשוגג – יאכל למוצאי שבת בין לו בין לאחרים, במזיד יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו".

כן פסק הרמב"ם²³:

"במזיד, למוצאי שבת יאכל לאחרים, אבל לו – לא יאכל עולמית, ואם בשל בשגגה, למוצאי שבת יאכל בין הוא בין אחרים-מיד".

וכן פסק הרי"ן²⁴:

"אבל אנן דקיימא לן דהלכה איתמר, נקטינן כר' יהודה, ועוד דרב גופיה כי דריש בפרקא דריש כר' יהודה משום עמי הארץ, ואנן הא שכיחי עמי הארץ גבן, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ו' מהלכות שבת".

18 שם ס"ק א.

19 חולין טו, א ד"ה 'מורי להו'.

20 הלכות שבת סימן רפד.

21 לא תעשה סימן סה.

22 שבת יז ע"א ד"ה 'הלכך'.

23 הלכות שבת פרק ו' הלכה כג.

24 ר"ן על הרי"ף חולין טו ע"א.

כן מצינו שפסק הרמב"ן במלחמות ה' על הרי"ף²⁵:
 "וכיון דליתא לדר' יוחנן הסנדלר, על כרחין הלכה כר' יהודה, דר"מ ור'
 יהודה - הלכה כדברי ר' יהודה".

1. הכרעת השו"ע והגר"א "במעשה שבת"

עתה אחר שדנו במחלוקת הפוסקים, נביא את הכרעת מרן הבית יוסף²⁶:
 "ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת אחת, וגם
 הגאונים והרמב"ן סוברים כן, הכי נקיטינן".
 הב"י חלט את הדין כשיטת רבי יהודה, במחלוקת הגדולה של ר"מ, רבי יהודה, ורבי יוחנן
 הסנדלר.

הב"י הניף ידו בשנית ופסק כן בשו"ע²⁷:

"המבשל בשבת, (או שעשה אחת משאר מלאכות), במזיד, אסור לו לעולם
 ולאחרים מותר למוצאי שבת מיד; ובשוגג, אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב
 מותר גם לו, מיד".

הביאור הלכה²⁸ חילק בסוג המלאכה:

"ודע, דלדעת השו"ע דפסק כר"י דבשוגג - מותר ליהנות במוצ"ש, זהו בכל
 מלאכות דמנכר הקנס שקנסו חז"ל שלא ליהנות בו ביום עד מוצ"ש. אבל
 בנוטע בשבת וה"ה בזורע, דבלא"ה אין יכול ליהנות לאלתר, שוגג שווה
 למזיד, דבשניהם צריך לעקור הנטיעה. כן איתא בהדיא בגיטין נ"ד ע"ב בדעת
 ר' יהודה ע"ש".

לעומת דעת השו"ע, מצינו את שיטת הגר"א²⁹ החולק על השו"ע:

"המבשל בשבת כו'. פסק כר"י ולא כר"מ, משום דסתמא דחולין כוותיה, אבל
 התוס' וסייעתם פסקו כר"מ, וראייתם ברורה מאד. ומה שכתבו דסתמא
 דחולין כר"י משום הא לא אריא, דסתמא דפ"ב דתרומות כר"מ, וכן סוגיא
 דרפ"ג דשבת נפק ודרש כו' כוותיה וכן רב אורי כר"מ כו', ומה שדחה הרמב"ן
 והר"ן ז"ל משום דרב לטעמיה דס"ל מטיין כר"י, אבל אנן קי"ל כר' יוחנן דס"ל

25 מלחמות ה' על הרי"ף שם.

26 או"ח סימן שיח.

27 או"ח סימן שיח סעיף א.

28 שם ד"ה 'אחת משאר מלאכות'.

29 סימן שיח סעיף א.

הלכה, ליתא בגמ' שלנו, אדרבה דר' יוחנן ס"ל בפ' הכותב מטין, אלא דשם קי"ל כרשב"ל, אלא דט"ס הוא בדבריהם וצ"ל דרב לטעמיה דל"ל להני כללי עירובין מ"ז א', אבל אנן קי"ל כר' יוחנן. אבל מ"מ אין נראין דבריהם, דא"כ למה פסק הרי"ף וש"פ כר"ש במניח את ביתו והלך כו' הואיל ורב ס"ל כוותיה אלא כמש"ש היכא דאיתמר איתמר. ואפילו אם תדחוק דשאני כאן דלא פסק הלכה בהדיא אלא אורי, מ"מ לא נראה לדחוק, ובר מינה דהאי כללא ליתא כאן דאף אם יסבור להלכה כר"י מ"מ כאן הלכה כר"מ, דהא המחלוקת בברייתא וסתם במתניתין כמ"ש בפ"ד דיבמות מ"ב ב' וכמ"ש הרי"ף בפ' כל הכלים אף על גב דההיא דחולין נמי סתמא ההיא דיוקא היא שבת דומיא די"כ ואף על פי שמתחייב כו' ולא שבקינן פשטא דמתני'... ומ"מ דברי התוס' עיקר להלכה וכן יש להביא ראייה לדידהו ממ"ש בירושלמי פ"ג די"ט... ומ"ש הגאונים וכן הר"ן והרמב"ן דלהכי יש לפסוק כר"י משום דנפיש ע"ה גבן כו' וכ"כ הרא"ש ספ"ק דחולין ליתא דכבר כתבו תוס' בפ"ק די"ט וש"מ דאנן חשיבי בני תורה וראיה מבישולי עו"ג וכ"ש לאחמורי בהוראה דרב מורי כר"מ וכ"ש דסוגיא דפ"כ דשבת כוותיה וכל אמוראי שם וכן עיקר להלכה".

משמע שהגר"א פוסק כשיטת הראשונים שפסקו כרבי מאיר.

ז. צדדי היתר "במעשה שבת"

ראינו שהשו"ע פסק כדעת רבי יהודה, והגר"א היקל כדעת רבי מאיר. מצאנו באיסור מעשה שבת צדדים נוספים שראויים להישקל ולידון במאזני החכם הבא לפסוק ולהכריע, שיש בכוחם ובהשפעתם לשנות או להקל בדין במקומות בהם אנו נדרשים למציאות בה כוח דהיתרא עדיף. ואלו הם:

- א. בשוגג.
- ב. באיסור דרבנן.
- ג. דבר שיש בו מחלוקת.
- ד. שלא נשתנה בגוף הדבר.
- ה. איסור הנעשה בשביל אחר.

א. נעשה בשוגג:

הצד הראשון שיש לשקול בדין מעשה שבת בכל הקשור להכרעת הדין האם להתיר או לאסור לו או לאחריים, הוא בעצם בשאלה האם המעשה נעשה בשגגה או במזיד?

המשנ"ב³⁰ פסק:

"ודעת השו"ע הוא דעת ר' יהודה, שכן הסכימו הרי"ף והרמב"ם והגאונים. והגר"א הסכים בבאורו לשיטת התוספות וסייעתם דפסקו כר' מאיר, דבמזיד אסור בין לו בין לאחרים עד מו"ש, ובשוגג מותר גם לו מיד. ובמקום הצורך יש לסמוך על זה בבשול בשוגג".

לעומתו הילקוט יוסף³¹ מחמיר כדעת מרן אפילו בשוגג:

"ויש אומרים שיש להקל בשוגג ליהנות מאותה מלאכה אף בשבת עצמה. אולם אין להקל בזה לספרדים ועדות המזרח אף במקום צורך, אחר שקיבלנו הוראות מרן השולחן ערוך".

אמנם בעל מנוחת אהבה³² מחדש שיש לסמוך בדבר במקום הצורך:

"ומכל מקום במקום צורך גדול אפשר שגם מרן יסכים שאפשר לסמוך על המתירים, כיוון שאף לדעת האוסרים אין זה איסור תורה, רק קנס מדרבנן. שמעשה שבת מותר מהתורה, כמו שכתב הרמב"ם".

אם אנו באים לסמוך על השיטות הסוברות שיש להתיר כדיעבד מעשה שבת שנעשה בשוגג, שומה עלינו:

א. להגדיר מי הם העונים להגדרת "שוגג"?

ב. מה מוגדר כ"מקום צורך" שניתן לסמוך בו על שיטת ר"מ?

בהגדרת שוגג מצינו ארבעה אופנים שונים:

גדר ראשון - האומר "מותר":

מובא בתוספות³³: "סבר אבטליניהו ברובא - ..ושמא הא חשיב שוגג כשסבור שמותר לבטל".

עוד כתב הפרי חדש³⁴:

"אלמא דטועה בדין, מקרי שוגג. וי"ל דשאני התם דעבידי אינשי דטעו בהא, דלאו כ"ע דינא גמירי דלא בטלי במחובר, אבל בטועה כסבור שמותר לבטל, הא אפי' נשי ידעי ליה (שאפילו נשים יודעות שאין לבטל איסור לכתחילה), וה"א דלא מקרי שוגג בכה"ג, קמ"ל דאפ"ה מקרי שוגג".

30 שם ס"ק ז.

31 שבת חלק ג סימן שיח סעיף סט.

32 חלק א פרק י סעיף כג.

33 בכורות כג ע"א ד"ה 'סבר'.

34 יו"ד סימן צט ס"ק יב.

ומובא בבאר היטב³⁵ בשם הט"ז:

"דאם טעה בדין וסבר שמוותר לבטל האיסור, מקרי שוגג. וראיה משבת פ' כלל גדול במתני', דאם שכח שיש איסור מלאכה בזה, אף על גב שיודע שהיום שבת, מקרי שוגג. ה"נ דכוותיה, וכן איתא במפורש בתוספות בבכורות דף כג ד"ה סבר וכו'".

גדר שני – שעשה על פי הוראת חכם:

כתב המג"א³⁶: "ובשוגג – עשה ע"פ הוראת חכם מקרי שוגג, וה"ה בשוכח" והוסיף בדבריו הפתחי תשובה³⁷:

ועיין בתשובת צמח צדק סי' מ"ם שכתב דאם הוא מסופק בהוראה ושאל ללומדים ולא שאל לבעלי הוראה המפורסמים – לא מקרי שוגג ע"ש.

גדר שלישי – שכח שלא מחמת עצלות:

כתב המשנ"ב³⁸: "בשוגג – שגג בדין או שכח, כ"ז בכלל שוגג הוא." ועוד כתב המג"א³⁹:

"ששכח – ואם שכח מחמת עצלותו שלא היה חרד על דבר ה' ולא מחמת אונס – נקרא פושע, דשוכח נקרא פושע לענין תשלומין של ממון, וק"ו בדבר איסור (יש"ש). וצ"ע דבסי' ק"ח ס"ח אי' דשוכח מקרי אונס וה"ה לענין ממון כמ"ש הב"י שם, וצ"ל דשוכח מחמת עצלות שאני".

גדר רביעי – תינוק שנשכה:

על כך כתב החזו"א⁴⁰:

"בח"א אה"ע נשים סימן קי"ח כתבנו לדעת הגאונים דאין מומר זוקק ליבום כל אותו שדינו כמין לענין שחיטה – אינו זוקק ליבום, וכתבנו שם דמומר לד"א להכעיס או כופר בתורה שבע"פ בכלל זה, אבל למה שנתבאר לעיל אין מומר להכעיס לד"א בכלל זה רק ברודף אחר האיסור לדעת הרא"ה, וכן כופר בתורה שבע"פ דוקא בכופר גם בעיקר עול המצות, ועוד יש בזה תנאי שלא יהי' אנוס, וכמש"כ הר"מ פ"ג מהלכות ממרים ה"ג דבניהם ותלמידיהם

35 שם ס"ק י.

36 סימן שיח ס"ק ג.

37 יו"ד סימן צט ס"ק ה.

38 סימן שיח ס"ק ו.

39 אור"ח סימן תקכו ס"ק ו.

40 יו"ד הלכות שחיטה ב, כח.

חשיבי כאנוסים וכתינוק שנשבה, ותינוק שנשבה מביא קרבן כדאמר ר"פ כלל גדול, ומצווין אנו להחיותו ואף לחלל עליו השבת בשביל הצלתו, ובהגה"מ פ"ו מהלכות דעות כתב דאין רשאין לשנאתו אלא אחר שאינו מקבל תוכחה ובסוף ספר אהבת חסד כתב בשם הגר"י מולין **דמצוה לאהוב את הרשעים**⁴¹ מה"ט, והביא כן מתשובת מהר"מ לובלין, כי אצלנו הוא קדם תוכחה שאין אנו יודעין להוכיח, ודיינינן להו כאנוסין, ולכן אי אפשר לנו לדון בזה לפטור מן היבום, וכן לענין שאר הלכות".

בשו"ת ציץ אליעזר⁴² כתב על דברי החזו"א:

"ואם כי דבריו עומדים בניגוד לההלכות הפסוקות בזה ברמב"ם ובשו"ע וכן ביתר הפוסקים שפסקו את דינם בלי שום תנאי והגבלת זמן ועת, ולמרות שגם המה חיו כבר בזמן ההעלם שבת קול כבר לא היה משמש והשגחתו ית' כבר לא היתה גלוי' כמו בזמן שהיו נסים מצוין, וצדיק הדור ג"כ לא היו כבר תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל, אבל בכל זאת ראויים דברים אלה להשמע כאשר יצאו מפי בעל סמכא כ"כ גדול כהחזו"א זצ"ל".

וכתב בעניין זה של תינוק שנשבה, בשו"ת בנין ציון החדשות⁴³:

"והנה עד כה דברנו מעיקר הדין איך לדון מחלל שבת בפרהסיא, אבל לפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה ארון בהם אחר שבעו"ה פשתה הבהרת לרוב, עד שברובם חלול שבת נעשה כהיתר, אם לא יש להם דין "אומר מותר", שרק קרוב למזיד הוא, ויש בהם שמתפללים תפילת שבת ומקדשים קידוש היום ואח"כ מחללים שבת במלאכות דאורייתא ודרבנן והרי מחלל שבת נחשב כמומר בלבד, מפני שהכופר בשבת כופר בבריאה ובבורא, וזה מודה ע"י תפילה וקידוש, ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהן אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת שדומין ממש לצדוקין דלא נחשבו כמומרים אעפ"י שמחללין שבת, מפני שמעשה אבותיהן בידיהם והם כתינוק שנשבה לבין עובדי כוכבים כמבואר (סי' שפ"ה), וכ"כ גם המבי"ט (סי' ל"ז), ואפשר נמי דצדוקין שלא

41 וע"ע בדברי החזו"א (שחיטה, ב, טז) בדבר חשיבות הקירוב של התינוקות שנשבו: "אבל בזמן ההעלם שנכרתה האמונה מן דלת העם, אין במעשה הורדה גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה שיהי' בעיניהם כמעשה השחתה ואלמות ח"ו, וכיון שכל עצמנו לתקן, אין דין זה נוהג בשעה שאין בו תיקון, ועלינו להחזירם כעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה כמה שידינו מגעת".

42 חלק ח סימן טו, קונטרס משיבת נפש פרק ה.

43 סימן כג.

הורגלו בתוך ישראל ולא ידעו לעיקרי הדת ואינם מעיזין פניהם נגד חכמי הדור לא חשבי מזידין וכו' יע"ש".

והביא הרב משה הררי במקראי קודש בשם הגר"מ אליהו⁴⁴:

"שאם חיללו שבת בצבא, והביאו לדתיים למשל ספר תורה, מים או יין בשבת, מותר מעיקר הדין להשתמש ביין וכן לקרוא בס"ת, כיון שלא נעשה איסור בגוף הדבר כמו למשל בישול אוכל, שהאיסור נעשה בגוף הדבר... שזה כולל אף אם חיללו שבת באיסור דאורייתא... ושאלתיו האם יש להקל בזה בגלל שהמחלל דווקא אם הינו שוגג ולא יודע שאסור לנסוע בשבת. וענה לי שהוא מיקל בזה, משום שדינם כתינוקות שנשבו. ומ"מ כל זה אמור רק לגבי חיילים בצבא. אך אינו מיקל מטעם זה גם לאזרחים. עכת"ד".

ועוד הביא בזה הרב מישאל רובין ב"מורים הקשת"⁴⁵ את דעתו של הגר"א נבנצאל שאמר בשם מו"ר הגרש"ז אויערבך:

"שיש חשש שנחשבים למזיד, חוץ מהיהודים שנבצר מהם ללמוד שום דבר על יהדותם כמו עולים חדשים מבריה"מ שאפשר להחשיבם לשוגגים".

לאחר שדנו בגדר מי הוא הנקרא "שוגג", וביארנו מהם הדרכים להקל עימו, עתה נבאר מהו "מקום צורך", כטעם להקל במקום צורך:

השו"ע⁴⁶ פסק בדין אינו יהודי שמילא מים לבהמתו כשהוא עומד ברשות הרבים, מבור הנמצא ברשות היחיד, שמותר לישראל להשקות מהם לבהמתו, וכתב הרמ"א בסוף דבריו:

"ואף על פי שיש להחמיר בדבר מ"מ אין למחות ביד המקילין לצורך שבת ובשעת הדחק".

והמשנ"ב כתב⁴⁷:

"לצורך שבת - כתבו האחרונים דמ"מ אין להקל אלא בשכר וכיו"ב מהדברים הצריכים בשבת שא"א להיות בלעדם אלא בדוחק קצת, אבל דברים שא"צ כ"כ כגון פירות וכיו"ב אין להקל, ואפילו אם הוא רוצה להתענג בהם לכבוד שבת. ולא יפה עושין המשלחין ע"י א"י מגדנות לאורח ולחתן חוץ לעירוב".

44 מקראי קודש, קדושת השבת, חלק ב מילואים ד, 15.

45 כח, יא.

46 אר"ח סימן שכה סעיף י.

47 שם ס"ק סב.

ובשולחן ערוך הרב⁴⁸ הביא:

"ועכשיו נהגו העולם היתר אפילו לכתחלה לומר לנכרי להביא שכר או שאר דברים שהם צורך השבת דרך כרמלית, ויש שלמדו עליהם זכות לומר שצרכי שבת חשובים הם כדבר מצוה שהתירו בו שבות דשבות כמו שנתבאר בסי' ש"ז. וצריכים הם להזהר שלא ליתן הכלי ליד הנכרי וגם שלא ליקח מידו כמו שנתבאר שם וגם שלא ליתן מעות לנכרי כמ"ש בסי' תקי"ז (ומכל מקום אין להקל אלא בשכר וכיוצא בו מהדברים הצריכים בשבת צורך גמור שאי אפשר להיות בלעדם אלא בדוחק קצת אבל דברים שאין צריך כל כך כגון פירות ומיני תבשילים יתירים וכיוצא בהם אינן נקראים דבר מצוה כמו שנתבאר בסי' רס"א)".

ובספר מאור השבת פירט והרחיב:

"ולעניין גדר מקום צורך שמותר בשוגג לדעת המשנ"ב, הנה אם אין לו מה לאכול כלל ודאי מקרי מקום צורך, אך יש לעיין אם היה מעשה האיסור בשוגג בתבשיל "טשאלינט" (חמין) ויש לו מה לאכול מלבד הטשאלינט, האם צורך אכילת מאכל זה נקרא מקום הצורך או לא? הנה כעין נידון זה מצאנו בסימן שכ"ה... ובשו"ע הרב שם סעיף טז כתב והביאו המשנ"ב... ועיין בספר ברית עולם בדיני אמירה לעכו"ם סימן ו' סעיף ז', וז"ל: ונראה שכ"ז בזמנם דעיקר השתיה היתה שכר, אבל כיום שעיקר השתיה היא סודה ותה וקפה הכל כמנהג האדם המקום. ואפשר שהרגיל הרבה בפירות, כגון: שיש לו דייטה, גם זה הוא בכלל הדברים הצריכים לשבת. ואפשר דה"ה בנידון דידן, שזה לכבוד השבת והוא מהדברים הצריכים לשבת שא"א בלעדם אלא בדוחק קצת הוי כמקום הצורך, ואולי יש לחלק דבנידון דידן איירינן בקנס ויתכן שחז"ל החמירו בקנס יותר כיון שעבר על איסורי תורה, ולכן אפשר שאין להקל אלא דווקא שאין לו מה לאכול משא"כ בשבות דשבות. והגרש"ז אויירבך שליט"א כתב לי ע"ז: דשטשלאנט לא נקרא כל כך צורך. וכן הגרי"ש אלישיב שליט"א אמר: שאף אם אין לו טשאלינט לסעודת שבת ולא שאר חמין מ"מ לא נקרא מקום הצורך לעניין זה, ואסור להנות ממעשה שבת אלא אם כן אין לו מה לאכול, כיון שמעיקר הדין קיי"ל כר' יהודה. עכ"ד... וכן אמר הגר"י פישר שליט"א דאם יש לו מה לאכול אינו נקרא מקום הצורך אע"פ שאין לו חמין אחר, מלבד כשיש לו אורחים דאז דינו כמקום הצורך. עכ"ד. הגר"נ גשטטנר שליט"א אמר דמסתבר דאכילת טשאלינט בשבת הוי כמקום צורך, וכן כל דבר

שזה לעונג שבת מיקרי כמקום הצורך. ואם יכול להשיג את המאכל במקום אחר ויש לו אי נעימות ללכת שם ולקחתו, נראה ג"כ דהוי כמקום הצורך. ואם יוכל לקחת במקום אחר ואין לך בזה אי נעימות אבל צריך להטריח עצמו ללכת למקום ההוא, י"ל דתלוי בזמן ההליכה ותלוי מי הוא ההולך, בריא או חולה, צעיר או זקן, או שהוא מטופל בילדים בבית וכדומה. הכלל העולה דאם צריך טורח ואינו יכול להשיגו בנקל, הוי כמקום הצורך. אך זה ברור דלצורך אורחים לעולם מקרי מקום הצורך. עכ"ד. הגר"ח קנייבסקי שליט"א אמר: שלא שייך לתת בזה הגדרות אלא הכל לפי העניין ולפי השואל ומצבו, והחכם צריך להכריע הדבר לפי ראות עיניו בשעת מעשה. עכ"ד. וכעין זה אמר הגר"נ קרליץ שליט"א.

אם כן, רואים אנו שאחרוני האחרונים נתנו מרחב גדול למהו מקום צורך לעניין שבת. עתה נחזור לעיקר דברינו ונושאינו בדבר צדדי ההיתר, לדון לקולא במקום הדחק, צד נוסף להקל הוא באיסורי דרבנן.

ב. באיסורי דרבנן:

המשנה⁴⁹ אומרת:

"המטביל כלים בשבת: שוגג – ישתמש בהם, מזיד – לא ישתמש בהם. המעשר והמבשל בשבת: שוגג יאכל, מזיד לא יאכל. הנוטע בשבת, שוגג – יקיים, מזיד – יעקור, ובשביעית בין שוגג בין מזיד – יעקור".

כן איתא בגמרא⁵⁰:

"המעשר פירותיו בשבת, בשוגג – יאכל, במזיד – לא יאכל".

הרמב"ם פסק⁵¹:

"אסור להטביל כלים טמאין בשבת מפני שהוא כמתקן כלי... המטביל כלים בשבת בשוגג – ישתמש בהן, במזיד – לא ישתמש בהן עד למוצ"ש...".

ועוד הוסיף הרמב"ם במקום אחר⁵²:

"המגביה תרומות ומעשרות בשבת או ביום טוב, בשוגג – יאכל ממה שתיקן, במזיד – לא יאכל עד מוצאי שבת. ובין כך ובין כך תיקן את הפירות...".

49 תרומות פרק ב משנה ג.

50 ביצה יז ע"ב.

51 הלכות שבת פרק כג הלכה ח.

52 שם פרק ה הלכה טו.

בביאור הלכה⁵³ כתב שאף השו"ע מודה שבמלאכה דרבנן יש להתיר בשוגג:
 "וחפשתי ומצאתי בביאור הגר"א שכתב ומסיק להלכה דאפילו לדעת השו"ע
 שפסק כר' יהודה היינו בדאורייתא, אבל במלאכה דרבנן הוא סובר דלא
 קנסו שוגג אטו מזיד".

אם כן, בדבר שיש בו איסור דרבנן (שבימינו רבים מהאיסורים הם מדרבנן), יהיה יכולת
 להקל ולהתיר במעשה שבת, אף שלא במקום צורך דווקא.

ג. דבר שיש בו מחלוקת:

צד נוסף להקל שהתירו חכמים במעשה שבת, הוא בדבר שיש בו מחלוקת בפוסקים, וממילא
 יש להקל בדיעבד.

כפי שראינו, השו"ע⁵⁴ פסק בדין המבשל בשבת, שעשה אחת משאר מלאכות במזיד, אסור
 לו לעולם ולאחרים מותר למוצ"ש מיד, ובשוגג אסור בו ביום גם לאחרים, ולערב מותר גם
 לו מיד.

אומר על זה המשנ"ב⁵⁵:

"בשבת - וכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו, או בשאר
 מלאכות כה"ג, אין לאסור בדיעבד, דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן
 שקנסוהו, וספיקא דרבנן לקולא".

והוסיף ע"ז בספר בילקוט יוסף⁵⁶:

"כל דבר השנוי במחלוקת הפוסקים אם מותר לעשותו בשבת או אסור, אף אם
 ההלכה נפסקה בשולחן ערוך לאסור, בדיעבד שעבר ועשה כן אפילו במזיד,
 מותר ליהנות מדבר זה בשבת, ואין לאסור משום הנאה ממעשה שבת".

אם כן, בדבר שיש דעות שונות בפוסקים האם הוא מותר בשבת? מותר להשתמש בדיעבד,
 ואפילו עשה אותו האדם במזיד⁵⁷.

53 סימן שיח ד"ה 'המבשל בשבת'.

54 או"ח סימן שיח סעיף א.

55 שם ס"ק ב, מביא כן בשם הפמ"ג (אשל אברהם) סימן שיח סעיף י.

56 הלכות שבת חלק ג סימן שיח סעיף סז.

57 נראה פשוט שאם אותו אדם שעשה את האיסור, על פי מנהג עדתו הדבר מותר, או על פי רבו הדבר מותר,
 שיהיה מותר לאחר להשתמש בשבת. כגון: הנהגת כמנהג התימנים בינינו בישול אחר בישול בלח וכדו'.

ד. שלא נשתנה בגוף הדבר:

גדר נוסף ושונה משמעותית משאר צדדי ההיתר להקל בשעת הדחק, הינו היתר "שלא נשתנה בגוף הדבר", ר"ל אם עד כה מעשה שבת נשקל בסוג האיסור (שוגג, מזיד, דרבנן, מחלוקת) עתה הנידון הוא כמה השתנה גוף החפץ מחמת מעשה השבת (המלאכה).

כתב הרשב"א⁵⁸:

"ומורי הרב ז"ל כתב בהלכותיו... אלא (שבות) שיש בו מעשה פירוש שנתחדש בו מעשה בגופו של דבר, כגון עשיית כלי או אפיה ובישול... וכיוצא באלו שנתחדש ענין בגופן, ודמי האי מעשה ללישנא דאמרינן בעלמא (ב"ק עא ע"א) לרבי יוחנן הסנדלר מעשה שבת דאורייתא, והתם לא קרי מעשה שבת אלא כגון אפיה ובישול וכיוצא בהן, אבל הבאת כלים ואוכלין מרשות לרשות – ודאי לא מיתסרי אפילו לרבי יוחנן הסנדלר בהבאתן, כיון שלא נתחדשה בהן הכנה בשבת".

ר"ל כל זמן שהיה שוגג, שלא נתחדש בו מעשה בגוף של דבר – אין לאסור, ועוד שהוא מגדיר שכל תיקון ע"י עשיית מלאכה הרי זה מוגדר כמעשה שבת.

כתב השו"ע⁵⁹:

"פירות שהוציאו חוץ לתחום... וכל זמן שלא הוחזרו והם חוץ למקומם, אם הוציאו בשוגג מותרים לאכלם ואסור לטלטלם חוץ לד"א, ואם הוציאו במזיד אסור לאכלם אפי' מי שלא הוציאו. ויש מתירים למי שלא הוציאו".

דהיינו כל זמן שהדבר נעשה בשגגה, ולא שונה משהו בגוף החפץ (פירות), המלאכה מותרת. וכיאר הביה"ל⁶⁰:

"כתב בית חדש... דוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיו"ב. אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה, אם בשוגג מותר אפילו לו ואפילו בו ביום, ואם במזיד אסור אפילו לאחרים עד מוצ"ש מיד, ומ"מ יש להחמיר בכל איסורי תורה כמו מבשל. עכ"ל".

והוסיף על זה הגר"א נבנצאל⁶¹:

58 שבת ל ע"ב.

59 אר"ח סימן תה סעיף ט.

60 סימן שי"ח ד"ה 'אחת משאר מלאכות'.

61 ביצחק יקרא שם.

"בשעת הדחק בצבא וכדו' אולי יש להקל, אפילו אם הובא בנסיעה, ואפילו במזיד".

בספר ילקוט יוסף⁶² חותם נושא זה:

"תבשיל שנתבשל כל צרכו מערב שבת, והונח על הפלאטה של שבת, והובא על ידי הסעה ברכב צבאי בשבת מן הבסיס אל השדה שבו החייל, מותר לחיילים העומדים על משמרתם בצבא לאכול מתבשיל זה, שיש אומרים שכל שלא נעשה מעשה בגוף הדבר [כמו בבישול שהמאכל נשתנה בבישול] אין בו איסור הנאה ממעשה שבת. ויש שהקילו בכיוצא בזה מטעם מצוה, כי באכילה בשבת מקיימים מצות עונג שבת, וגם לא ברור שההסעה שנעשית על ידי חייל נעשית במזיד, שאין אדם חוטא ולא לו. וקרוב לומר שאותו חייל חשב שיש בדבר פיקוח נפש להסיע את האוכל בשעת מלחמה, ואומר מותר שוגג הוא. אלא שראוי להודיע לרבנות הצבאית שעליהם לדאוג שלא יבואו לעשות כן באופן תמידי, אלא ידאגו שמערב שבת יכינו כל הצורך לחיילים שבשדות, לבל יצטרכו לחלל שבת בעבורם".

ה. איסור הנעשה בשביל אחר:

האחרון מבין סוגי צדדי ההיתר אשר יש לדון בו כמעשה שבת, הוא האם מי "שעשו עבורו" את המלאכה נחשב "אחרים" או "עצמו"? ונחלקו בזה האחרונים.

כתב השו"ע⁶³:

"אין מבטלין איסור לכתחלה... עבר וביטלו, או שריבה עליו, אם בשוגג, מותר. ואם במזיד, אסור למבטל עצמו, אם הוא שלו, וכן למי שנתבטל בשבילו".

הש"ך⁶⁴ כתב בעניין זה:

"וכן למי שנתבטל בשבילו - דאי שרית למי שנתבטל בשבילו חיישינן דילמא אתי למימר לעובד כוכבים או לעבד שיבטלנו, הלכך קנסינן ליה".

הכתב סופר⁶⁵ הגדיר גדר חדש לדין מסעדה שבישלה באיסור:

"אבל זה נראה לי פשוט, דדוקא במי שמבטל במקרה בשביל אחר, גם שהוא לדעתו ורצונו לא חיישי' שמא יצוה לאחר, דלא ישמע לו ולא שכיח, וכ"כ

62 שבת חלק ג סימן שיח סעיף פג. למד כן מדברי אביו הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר חלק י או"ח סימן כא.

63 יו"ד סימן צט סעיף ה.

64 שם ס"ק יא.

65 שו"ת כתב סופר או"ח סימן נ.

האי לא קנסו. אבל בנדון שלנו **שמבשל הפונדק בקביעות** מידי שבת בשבתו לאחרים דמקפידין לאכול מבושל בן יומו (אוכל טרי) וזה פרנסתו של פונדק זה תמיד בחול ובשבת **בוודאי קנסא קנסו רבנן לאלו שנתבשל בשבילם כמו להמבשל עצמו**".

וכתב בזה עוד המגן אברהם⁶⁶:

"נ"ל דלמי שנתבשל בשבילו הוי ג"כ דינו כמו הוא עצמו, כמ"ש ביו"ד סי' צ"ט ס"ה, דה"נ טעמא משום קנסא. ומיהו מדברי הרב בית יוסף שם משמע דוקא התם חיישי' שיאמר לעכו"ם לבטלו, אבל הכא הא בלא"ה צריך להמתין בכדי שיעשה כשבישלו עכו"ם, ולישראל לא חיישינן דאין אדם חוטא ולא לו..."

ובמשנ"ב⁶⁷ כתב:

"מותר למוצ"ש מיד – ואפילו למי שנתבשל בשבילו, דלא בעינן להמתין בכדי שיעשו אלא במלאכה הנעשית ע"י א"י בשביל ישראל, משום דקל בעיניו איסור דאמירה לעו"ג ויבוא לעשות כן פעם אחרת כדי שיהיה מוכן לו במוצ"ש מיד. אבל דבר שנעשה ע"י ישראל בידיים ודאי ליכא למיחש דעי"ז שנתיר למוצ"ש מיד יבא פעם אחרת לומר לישראל לבשל לו בשבת בשביל זה, ועוד שהישראל לא ישמע לו דאין אדם חוטא ולא לו".

האור לציון⁶⁸ ענה בתשובה לשאלה ששאלוהו בדבר היתר אכילת אוכל שבשלוהו במזיד לאחרים, האם יהיו מותרים לאחר השבת לאכול ממנו, וכתב לאסור כמו שמצינו שהכתב סופר אסר לעיל:

"...ובמסעדות שמבשלים לצורך אחרים, דינם כמו נתבשל לכל אחד בשבילו. ואף שכתב במג"א שם שנראה מדעת הבית יוסף שלא סובר כן, ומתיר למי שנתבשל בשבילו, מכל מקום כאן אף להבית יוסף יש לאסור, **דיש בזה משום מחזיק בידי עוברי עבירה**".

כמו כן אסר את הדבר בילקוט יוסף⁶⁹:

"חילוני המומר לחלל שבת בפרהסיא, שעבר ועשה מלאכה האסורה מן התורה בשבת לצורך אחרים במזיד... אבל אם עשה כן באופן קבוע, כגון בעל מסעדה או בית מלון המבשל בקביעות לצורך אחרים בשבת במזיד, אסור גם

66 סימן שיח ס"ק ב.

67 שם ס"ק ה.

68 שו"ת אור לציון חלק ב סימן ל סעיף א.

69 שבת חלק ג סימן שיח סעיף ו.

לאחרים ליהנות מאותו תבשיל לעולם, אף אם לא ציווה אותו לבשל בשבילו בשבת, דכיון שהוא עושה כן במזיד בקביעות, יש לאסור בזה כמו למבשל עצמו".

הנה מבואר, שמי שנתבשל כשבילו יחשב כמי שבישל לעצמו ולא כאחרים.

ח. דין הקדירה במעשה שבת

לאור כל האמור לעיל, ראינו להביא את דיון הפוסקים האם יש חובה להגעיל את הקדירה שבישלו בה בשבת, מצד קנס או מצד חינוך להבא, ואולי אין צורך כלל בדבר? כתב הרשב"א⁷⁰:

"שאלת קדרה שבשל בה ישראל לצורך חולה שיש בו סכנה, אם היא אסורה מפני שבשלו בה בשבת או מותרת מפני שאין מעשה שבת אסורין אלא לר' יוחנן הסנדלר, ולא קיימא לן כותיה, או דילמא אסורה כיון דאיכא למיגזר שמא ירבה בה לצורך בריא?

תשובה: דבר ברור הוא זה לכולי עלמא שהיא מותרת, שאפילו התבשיל עצמו מותר לערב ואפילו לר' יוחנן הסנדלר. שלא אסר רבי יוחנן אלא בשנעשה במזיד, אבל לא בשוגג. דהא קתני: בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו. ודוקא בשוגג באיסור, הא לחולה שיש בו סכנה מותר ומצוה לבשל לו ואין כאן מעשה שבת באיסור. ולא אסר אפילו ר' יוחנן הסנדלר אלא במעשה שבת באיסור, וכל שכן לר' יהודה, וכל שכן לרבי מאיר".

והסיק מזה המג"א⁷¹ דמשמע ברשב"א: "דהקדירה אסורה גם כן".

שו"ע הרב⁷² פסק:

"המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות במזיד אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה משום קנס, וגם הקדירה שבישל בה אסורה לו לעולם, מפני שהיא בלועה מדבר האסור לו, אבל לאחרים מותר אף התבשיל במוצאי שבת מיד".

וכן פסק בעל הבן איש חי⁷³:

70 שו"ת הרשב"א א, א, קעה.

71 סימן שיח ס"ק א.

72 שם סעיף א.

73 בן איש חי שנה שניה פרשת בא סעיף א.

"ואם עשה במזיד – אסור לו לעולם, וגם הקדירה אסורה לו בלא הגעלה, מפני שבלועה מאיסור וצריכה הכשר כשאר כלים הבלועים מאיסור".

והוסיף על דבריו בלז"ח⁷⁴:

"לעניין הלכה נראה שהעיקר כדברי האומרים שהקדירה שבשלו בה בשבת במזיד מותרת (ובעוה"ר דבר זה מצוי במחנות צה"ל), ומ"מ אם אפשר להחמיר בהגעלה, תע"ב".

ט. סיכום

בהמשך לפתח דברינו, אין ספק שבמציאות בה יתבצע בישול בשבת בבסיס צבאי או כל מלאכה אסורה בשבת, על הרב לנקוט בכל צעדי האכיפה והענישה, ובתוכם הכשרת המטבח והכלים משום קנס ומשום חינוך בכדי שהדבר לא ישנה שנית ח"ו, או דרישת תחקור, שיפוט וענישה.

אולם במאמר זה סקרנו דרכי היתר בדין מעשה שבת, היכולים להוות כלים בידי הרב לדון בסוגייה לקולא, ולהבין מהו מקרה צורך בו יש להקל. והכל לפי ראות עיני המורה.